

Motion till riksdagen

1988/89: Kr288

av Charlotte Branting m. fl. (fp, m, c)

Ett landsarkiv i Växjö

I betänkandet "Öppenhet och minne", SOU 1988:11, redovisas förslag till den framtida arkivorganisationen i Sverige. En utbyggnad av den regionala landsarkivorganisationen föreslås som ett medel för att utöka tillgängligheten. I kombination med aktiv marknadsföring och informationsspridning skall detta öka intresset för och utnyttjandet av arkiven. Förslagen innebär att nya landsarkiv inrättas i Karlstad och Umeå. I betänkandet övervägs också inrättande av ett landsarkiv i södra Sverige, närmare bestämt i Jönköping, Växjö eller Kalmar. Något förslag härom läggs inte fram "i frånvaro av regionala initiativ på området".

Sedan utredningen lagt sitt betänkande har frågan uppmärksammats på flera sätt. I Växjö har bl. a. en arbetsgrupp bildats och flera artiklar i frågan presenterats.

Motiv för lokalisering av ett landsarkiv till Växjö

Växjö har gamla anor som kultur- och lärdomsstad. Lokaliseringen av ett landsarkiv till Växjö skulle ytterligare stimulera det lokala och regionala kulturlivet samt skapa förutsättningar för ökad akademisk forskning och amatörforskning. Genom samverkan med befintliga institutioner kan landsarkivet få en helt ny och integrerad karaktär. Växjös centrala läge i Sydsverige och goda kommunikationer underlättar dessutom såväl besök som insamling av material.

I Växjö finns flera institutioner med forskningsverksamhet inom det humanistiska området. Genom närheten till dessa skapas en bra forskarmiljö med stora samordningsvinster.

Växjö har den största och mest dynamiska högskolan i Smålandsregionen. För närvarande finns det ca 4000 elever knutna till Högskolan i Växjö. Av dessa läser närmare 1600 elever ämnen med anknytning till det humanistiska och samhällsvetenskapliga området. Den framtida samverkan mellan Högskolan och Landsarkivet är viktig och blir en stimulans för den vetenskapliga forskningen, som gagnar verksamheten på bägge institutionerna.

Om ett landsarkiv lokaliseras till Växjö bör möjligheterna vara stora för att anordna en 20-poängs arkivkurs. Behovet av kunnig personal kommer därmed att tillgodoses i nära anslutning till Landsarkivet.

Riksinstitutionen Emigrantinstitutet finns placerat i Utvandarnas Hus i Växjö. På Emigrantinstitutet finns samlat ett unikt källmaterial om den

svenska emigrationen. Ca 1 000 hyllmeter arkiv (till stor del i form av mikrofilm), forskningsbibliotek med ca 30000 fasta bokvolymmer samt ett stort antal fotografier och utställningsföremål utgör grunden i samlingarna. Emigrantinstitutet och Utvandrarernas Hus besöks årligen av mellan 30000–35000 personer.

Smålands Museum är äldst av landets landsortsmuseer. Lokaliseringen av ett landsarkiv skulle stimulera verksamheten vid muséet, då källmaterial som används i det dagliga arbetet kan förvaras i muséets närhet.

I Smålands Museums lokaler finns landets största glassamling. Här finns också ett unikt arkivmaterial från de småländska glasbruken som tillsammans med övriga utspridda glasbruksarkiv skulle kunna samordnas med Landsarkivet.

Växjö Stifts- och Landsbibliotek har förutom en mycket omfattande boksamling om Småland en stor samling av unika handskrifter. Detta källmaterial utnyttjas flitigt av forskare och är på flera sätt ett värdefullt komplement till de handlingar som förvaras på Landsarkivet.

I Växjö finns ett regionalt folkrörelsearkiv. Folkrörelsearkivet Kronoberg tillkom hösten 1984 och har efter fyra års verksamhet insamlat, ordnat och förtecknat ca 400 hyllmeter arkivhandlingar. Dessutom förvaras 90 fanor och standar, fotografier samt ett referensbibliotek.

Folkrörelsearkivets positiva utveckling har inneburit, att lokalerna blivit för små, varför en samlokalisering med Landsarkivet skulle vara en bra lösning ur många perspektiv.

I Landstinget Kronobergs kulturpolitiska program 1988 föreslås inrättandet av ett näringslivsarkiv för Kronobergs län. Arkivhandlingar från industriell verksamhet är utspridda över hela länet, oftast förvarade i kalla, fuktiga och brandfarliga lokaler. Att samlokalisera ett nybildat näringslivsarkiv med Landsarkivet synes vara en mycket tillfredsställande lösning både vad gäller ekonomi och möjligheter till forskning.

Det historiska material och den kompetens som finns samlad vid Växjös kulturinstitutioner utnyttjas flitigt av den historieintresserade allmänheten, såväl på akademisk som amatörnivå. Det historiska intresset kanaliseras genom de föreningar och sällskap, som finns i Växjö och övriga länet. När det gäller intresset för och utnyttjandet av arkiv och dess handlingar torde kronobergarna tillhöra de mest intresserade. Några exempel på sådana föreningar är: Historiska föreningen, Hembygdsrörelsen, Stifthsistoriska Sällskapet, Humanistiska Forskningsrådet och Genealogiska föreningen.

Samverkansmöjligheter

Ett landsarkiv i Växjö, omfattande de tre Smålandslänen, skall naturligtvis i första hand vara en arkivdepå och arkivmyndighet för de statliga arkivbildarna i regionen. Men det finns samtidigt goda möjligheter till, och starka skäl för, att ge detta landsarkiv en mera integrerad och samordnad funktion för samtliga typer av arkivbildare i regionen.

Landstinget i Kronobergs län har markerat ett stort intresse för att efter hand överföra sitt arkiv till ett nyskapat landsarkiv. Detsamma har Växjö

kommun gjort och från ett flertal andra kommuner finns också ett påtagligt intresse. Det expansiva folkrörelsearkivet i Kronobergs län är också i hög grad intresserat av att låta sina samlingar integreras med ett nytt landsarkiv. Detsamma kan med stor fördel ske vad gäller de stora arkivsamlingar som finns hos ett flertal andra stiftelser och institutioner, däribland Högskolan i Växjö, Landsbiblioteket, Smålands Museum och Emigrantinstitutet i Växjö.

Dessutom finns utspridda i regionen ett stort antal mycket gamla och unika företagsarkiv (Kosta glasbruksarkiv, Orrefors järnbruks- och glasbruksarkiv, Åryds bruksarkiv, ett stort antal mindre glasbruks arkiv m. fl.), ofta förvarade på ett mycket otillfredsställande sätt. Skälet till detta förhållande är en kombination av landsarkivets i Vadstena oförmåga på grund av lokalbrist att ta emot dem och en motvilja från lokala intressenter mot att leverera material till en avsides liggande arkivdepå. Ett nytt landsarkiv i Växjö skulle erbjuda helt andra möjligheter att ta hand om talrika, värdefulla enskilda arkiv i Smålandsregionen som annars löper uppenbar risk att skingras eller förstöras.

Med en här skisserad modell skulle ett nytt landsarkiv i Växjö få en helt ny och integrerad karaktär. Landsarkivet skulle inom sina väggar rymma samtliga typer av arkivbildare inom regionen. Fördelarna med en sådan modell är ur forskningssynpunkt uppenbara. Den ger också påtagliga fördelar vad gäller det fältarbete, som det nya landsarkivet kan bedriva inom en samlad arkivsektor. Slutligen ger den skisserade modellen stora rationaliseringsvinster för såväl staten som övriga intressenter vid sidan av de effektivitetsvinster, som uppnås för såväl forskningen som den samlade arkivvården.

Lokalmässiga förutsättningar

Lokaliseringen av Landsarkivet är en central fråga för att få till stånd en samordning av arkivverksamheten. Närheten till befintliga arkiv-, kultur- och forskningsinstitutioner är därför ett viktigt motiv vid valet av lokalisering. En utgångspunkt har varit att försöka finna en lokalisering av ett landsarkiv för Småland till befintliga byggnader inom S:t Sigfrids sjukhusområde. Området har en mycket fördelaktig lokalisering för inrättande av ett landsarkiv. Det är beläget nära högskoleområdet ca 1 km från Växjö centrum, där flertalet av övriga kulturinstitutioner finns. Miljön är naturskön och området är lätt tillgängligt för besökare.

Byggnaderna på området utnyttjas för närvarande till viss del för sjukvård men kommer inom en nära framtid att kunna användas till andra ändamål. Landstinget äger byggnaderna. Inom området finns flera tänkbara byggnader för ett landsarkiv.

Att bedöma en total kostnad för landsarkiv i Växjö är svårt idag, då flera frågor gällande programtyor, nybyggnad och anpassning till befintlig byggnad måste studeras vidare.

Det viktigaste är nu att beslutet om lokalisering till Växjö snarast tas, så att projektering kan igångsättas.

Hemställan

Mot. 1988/89

Kr288

Med anledning av det anförda hemställs

att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om lokalisering av ett landsarkiv till Växjö.

Stockholm den 23 januari 1989

Charlotte Branting (fp)

Anders G Högmark (m)

Stina Gustavsson (c)